



ဓမ္မဗျူဟာ သာသနာမာမကအဖွဲ့

လူပုဂ္ဂိုလ်များဆိုင်ရာ ဓမ္မစာပေသင်တန်းကျောင်း

အဘိဓမ္မာ (ရိုးရိုး) ဒုတိယဆင့်

ရှုမိမိင်း မှတ်စု

နမော တဿ ဘဂဝတော အရဟတော သမ္မာသမ္ဗုဒ္ဓဿ

## ၆။ ရုပ်ပိုင်း (မှတ်စု)

ပရမတ္ထတရားဖြစ်သော စိတ် စေတသိက်တို့ကို ပြီးခဲ့သော အပိုင်း၅-ပိုင်းဖြင့် ပြဆိုခဲ့ပြီး ဖြစ်၏။ ဤအပိုင်း ကား ရုပ်တို့ကို ပြဆိုသော အပိုင်းအခန်း ဖြစ်၏။ ရုပ်ပိုင်း၌ ရုပ်တို့ကို အောက်ပါသင်္ဂဟကြီး ၅-ပါးဖြင့် ပြဆို၏။

- ၁။ ရူပသမုဒ္ဓေသ = ရုပ်တို့ကို အကျဉ်းအားဖြင့် ဝေဖန်ပြခြင်း၊
- ၂။ ရူပဝိဘာဂ = ရုပ်တို့ကို အကျယ်အားဖြင့် ဝေဖန်ပြခြင်း၊
- ၃။ ရူပသမုဋ္ဌာန = ရုပ်တို့၏ ဖြစ်ကြောင်းကို ဝေဖန်ပြခြင်း၊
- ၄။ ရူပကလာပ = ရုပ်တို့၏ ဖွဲ့စည်းပုံ အပေါင်းအစည်းကို ဝေဖန်ပြခြင်း၊
- ၅။ ရူပပဝတ္တိတ္ထမ = ရုပ်တို့၏ ဖြစ်ပုံ-ချုပ်ပုံ ဖြစ်စဉ်ကို ဝေဖန်ပြခြင်း။

### ၁။ ရူပသမုဒ္ဓေသ

အကျဉ်းအားဖြင့် (၂)ပါး	ခေါ်ဝေါ်ခြင်းအားဖြင့် (၁၁)ပါး	သရုပ်(၂၈)ပါး	နိပ္ပန္ဒ-စသည်အမည်ရုပ်	
မဟာဘုတ်ရုပ် - ၄	(၁) မဟာဘုတ်ရုပ်	၄-ပါး		
	(၂) ပသာဒရုပ်	၅-ပါး	သဘာဝရုပ်	
	(၃) ဂေါစရရုပ်	၄-ပါး	သလက္ခဏာရုပ်	
	(၄) ဘာဝရုပ်	၂-ပါး	နိပ္ပန္ဒရုပ်	
	(၅) ဟဒယရုပ်	၁-ပါး	ရူပရုပ်	
	(၆) ဇီဝိတရုပ်	၁-ပါး	သမ္ပသနရုပ်	
ဥပါဒါရုပ် - ၂၄	(၇) အာဟာရရုပ်	၁-ပါး		၁၈-ပါး
	(၈) ပရိစ္ဆေဒရုပ်	၁-ပါး	အသဘာဝရုပ်	
	(၉) ဝိညာတ်ရုပ်	၂-ပါး	အလက္ခဏာရုပ်	၁၀-ပါး
	(၁၀) လဟုတာဒိရုပ်	၃-ပါး	အနိပ္ပန္ဒရုပ်	
	(၁၁) လက္ခဏာရုပ်	၄-ပါး	အရူပရုပ်	
			အသမ္ပသနရုပ်	

၁၁၂ ✦ ဓမ္မဗျူဟာ - ဒေါ်ခင်လှတင်

အကျဉ်းအားဖြင့် ၂-ပါးအပြား

မဟာဘုတ်ရုပ် = (မဟာ-ကြီးကျယ်သည်ဖြစ်၍ - ဘူတ-ထင်ရှားဖြစ်သောရုပ်)  
= အခြားသောရုပ်များထက် သဘောလက္ခဏာအားဖြင့်  
လည်းကောင်း၊ အထည်ကိုယ် ခြပ်အားဖြင့်လည်းကောင်း  
ကြီးကျယ် ထင်ရှားသောရုပ်များ၊

ဥပါဒါရုပ် = မဟာဘုတ်ရုပ်ကို မှီ၍ဖြစ်ပြီး မဟာဘုတ်ကို ခြယ်လှယ်  
အမွမ်းတင်ထားသော အမှီပြု ရုပ်များ။

ခေါ်ဝေါ်ခြင်းအပြားနှင့်သရုပ်

(၁) မဟာဘုတ်ရုပ် ၄-ပါး

ပထဝီ = မြေဓာတ် (မာသောသဘော၊ ဖျော့သောသဘော၊ ကြမ်း၊  
ချော၊ လေး၊ ပေါ့)

အာပေါ = ရေဓာတ် (ဖွဲ့စည်းတတ်သော သဘော၊ ယိုစီးတတ်သော  
သဘော)

တေဇော = မီးဓာတ် (ပူသောသဘော၊ အေးသောသဘော)

ဝါယော = လေဓာတ်(လှုပ်ရှားသဘော၊ ထောက်ကန်သဘော)

မိမိသဘောကို ဆောင်နိုင်သော (မိမိသဘောအတိုင်း ထင်ရှားသော)အရာကို  
“ဓာတု-ဓာတ်”ခေါ်သည်။

(၂) ပသာဒရုပ် ၅-ပါး

မဟာဘုတ်၄-ပါးကို ကြည်လင်စေတတ်သောကြောင့် “ပသာဒ” မည်၏။  
စက္ခုပသာဒရုပ် = မျက်စိအကြည်ရုပ် (မျက်လုံးအတွင်း မျက်နက်ဝန်း  
အလယ် ပုံရိပ်ထင်ရာအရပ်၌ သန်းဦးခေါင်း ပမာဏ  
ရှိသော အကြည်ဓာတ်)

- သောတပသာဒရုပ် = နားအကြည်ရုပ် (နားအတွင်း လက်စွပ်ကွင်းသဏ္ဍာန် ရှိသော အရပ်တွင် နီရဲသော အမွှေး၌တည်သော အကြည်ဓာတ်)
- ယာနပသာဒ = နှာခေါင်းအကြည်ရုပ် (နှာခေါင်းအတွင်း ဆိတ်ခွာနှင့် ပုံစံတူသော အရပ်၌ တည်သော အကြည်ဓာတ်)
- ဇိဝှိပသာဒ = လျှာအကြည်ရုပ် (လျှာအလယ်၌ ကြာပွင့်အဖတ်များ နှင့် အလားတူသော အရပ်၌ တည်သော အကြည်ဓာတ်)
- ကာယပသာဒ = ကိုယ်အကြည်ရုပ် (ဆံပင်ဖျား၊ လက်သည်းဖျား၊ ခြေ သည်းဖျား၊ အမွှေးဖျား၊ အသားမာ၊ အရေခြောက်မှ တစ်ပါး တစ်ကိုယ်လုံး၌ ပျံ့နှံ့တည်သော အကြည်ဓာတ်)

(၃) ဂေါစရရုပ်-၄ (၇)ပါး

စိတ်, စေတသိက်တို့ ကျက်စားရာဖြစ်သောကြောင့် (တစ်နည်း) စိတ်, စေတသိက်တို့၏အာရုံ ဖြစ်သောကြောင့် “ဂေါစရရုပ်” မည်၏။ (အာရုံဖြစ်သော ရုပ်တရားကို ဂေါစရရုပ် ဟုခေါ်၏။ ဝိသယရုပ်ဟုလည်း ခေါ်၏)

- (၁) ရူပါရုံရုပ် = ဝဏ္ဏ (အဆင်းရုပ် = ၁-ပါး)
- (၂) သဒ္ဓါရုံရုပ် = သဒ္ဓ (အသံရုပ် = ၁-ပါး)
- (၃) ဂန္ဓာရုံရုပ် = ဂန္ဓ (အနံ့ရုပ် = ၁-ပါး)
- (၄) ရသာရုံရုပ် = ရသ (အရသာရုပ် = ၁-ပါး)
- (၅) ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံရုပ် = ပထဝီ, တေဇော, ဝါယော (အတွေ့အထိရုပ်=၃-ပါး)

ဤတွင် ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံကား ရုပ်သီးခြားမဟုတ်။ ပထဝီ, တေဇော, ဝါယော ဓာတ်ကြီး ၃-ပါးကိုပင် တွေ့ထိကောင်းသောကြောင့် “ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံ”ဟု ခေါ်၏။

၁၁၄ ✦ ဓမ္မဗျူဟာ-ဒေါ်ခင်လှတင်

အာပေါဓာတ်ကား အလွန် သိမ်မွေ့သည့်အတွက် တွေ့ထိ၍ မရကောင်း သောကြောင့် “ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံ” အဖြစ်မှ ကြဉ်ရ၏။

ဆောင် - အာပေါဓလေ့၊ လွန်သိမ်မွေ့သဖြင့်၊ ထိတွေ့စမ်းသပ်၊ မရအပ်၊ ဖောဋ္ဌဗ္ဗ မမည်ထိုက်။

မှတ်ချက် - ဂေါစရ (အာရုံ)ရုပ်သည် သီးခြားရေတွက်သောအခါ ၇-ပါး ဖြစ်သော်လည်း မဟာဘုတ်ရုပ် ၄-ပါးနှင့်တွဲ၍ ရေတွက်လျှင်မူ ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံရုပ် ၃-ပါးသည် (ပထဝီ၊ တေဇော၊ ဝါယော) မဟာ ဘုတ်ရုပ် ၃-ပါး၌ ပါဝင်ပြီး ဖြစ်သောကြောင့် ဖောဋ္ဌဗ္ဗာရုံရုပ်ကို ချန်လှပ်၍ ဂေါစရရုပ် ၄-ပါးဟုသာ ရေတွက်ရမည်။

(၄) ဘာဝရုပ် ၂-ပါး

ယောက်ျား၊ မိန်းမအဖြစ် သိစေရန် အကြောင်းခံ ဖြစ်သောကြောင့် ဘာဝရုပ်မည်၏။

ဣတ္ထိဘာဝရုပ် = မိန်းမအဖြစ် သိကြောင်းရုပ်  
(မိန်းမတို့၏ တစ်ကိုယ်လုံး၌ ပျံ့နှံ့ တည်လျက်ရှိပြီး မိန်းမ တို့၏ လက်၊ ခြေပုံသဏ္ဍာန်၊ အသံ၊ သွားဟန်လာဟန်၊ အပြုအမူ စသည်)

ပုဏ္ဏာဝရုပ် = ယောက်ျားအဖြစ် သိကြောင်းရုပ်  
(ယောက်ျားတို့၏ တစ်ကိုယ်လုံး၌ ပျံ့နှံ့ တည်လျက်ရှိပြီး ယောက်ျားတို့၏ လက်၊ ခြေ ပုံသဏ္ဍာန်၊ အသံ၊ သွားဟန် လာဟန်၊ အပြုအမူ စသည်)

မှတ်ချက် - ယောက်ျား၊ မိန်းမတို့၏ အင်္ဂါဇာတ်ကို ဘာဝရုပ်ဟု မှတ်မှား တတ်သည်။ ထိုအရာဝတ္ထုကား ဘာဝရုပ်မဟုတ်၊ ဘာဝရုပ် အတွက် ထင်ရှားသော အကျိုးဆက်သာတည်း။)

(၅) ဟဒယရုပ် ၁-ပါး

သားမြတ် ၂-ခုအလယ်၊ နှလုံးအိမ်၏အတွင်း ပုန်းညက်စေ့ခန့် ကျယ်သော တွင်းငယ်၌ တည်သော တစ်လက်ဆွမ်းခွဲမျှရှိသော သွေးတို့ကို မှီ၍ဖြစ်သည့် နှလုံးအကြည်ရုပ်။

(ဝဲဘက် ရင်အုံအောက်မှာရှိသော နှလုံးကို မဆိုလို)  
ဆိုင်ရာ စိတ်၊ စေတသိက်များ၏ မှီရာ ဝတ္ထုရုပ်လည်း ဖြစ်၏။

(၆) ဇီဝိတရုပ် ၁-ပါး

ကံကြောင့်ဖြစ်သော ကမ္မဇရုပ်တို့၏ အသက်၊ တစ်ကိုယ်လုံး၌ ပျံ့နှံ့၍ တည်ရှိ၏။

တစ်ကိုယ်လုံး၌ ပျံ့နှံ့လျက်တည်ရှိသော ရုပ်များ

- (၁) ဘာဝရုပ်
- (၂) ကာယပသာဒရုပ်
- (၃) ဇီဝိတရုပ်
- (၄) အာပေါဓာတ်လွန်ကဲသော သုက်၊ သွေး၊ သည်းခြေရုပ်များ၊ ၎င်းရုပ်များသည် ဆံပင်ဖျား၊ ခြေသည်း လက်သည်းဖျား၊ အသားမာ၊ အရေခြောက် စသည်တို့မှတစ်ပါး စိုစိုဖတ်ဖတ် ရှိသော တစ်ကိုယ်လုံး၌ ပျံ့နှံ့၍ တည်ရှိကြသည်။

ဆောင် - ဘော၊ ပသာဒ၊ ဇီဝိတ၊ သုက္က- သွေး- သည်းခြေ၊ အစိုကာယ၊ ရှိသမျှ မုချအနံ့နေ။

(၇) အာဟာရရုပ် ၁-ပါး

အလုပ်အလွှေး ပြုအပ်သော အစားအစာ (ကဗဠိကာရ)၌ ပါသော အဆီအနှစ် “ဩဇာရုပ်”ကို အာဟာရရုပ်ဟု ခေါ်၏။ (ကဗဠိကာရ+ အာဟာရ) ကဗဠိကာရာဟာရ ဟုလည်း ခေါ်၏။

၁၁၆ ✦ မေတ္တဗျူဟာ - ဒေါ်ခင်လှတင်

မှတ်ချက် - ရသာရုံရုပ်နှင့် အာဟာရရုပ် (သြဇာရုပ်)ကို သဘောတူဟု ထင်မှတ်မှားတတ်ကြ၏။ ရသာရုံ (အရသာ) ဟူသည်- “ချို၊ ချဉ်၊ ငန့်၊ စပ်၊ ဖန့်၊ ခါး” အရသာ ၆-ပါးတည်း။ အာဟာရ (သြဇာ)ကား အဆီ၊ အနှစ်၊ အစေး (ဗီကာမင်ဓာတ်- စသည်) တည်း။

သဘာဝရုပ်- စသည် အမည်ရကြခြင်း

ဤ မဟာဘုတ်ရုပ် ၄-ပါး၊ ပသာဒရုပ် ၅-ပါး၊ ဂေါစရရုပ် ၄-ပါး၊ ဘာဝရုပ် ၂-ပါး၊ ဟဒယရုပ် ၁-ပါး၊ ဇီဝိတရုပ် ၁-ပါး၊ အာဟာရရုပ် ၁-ပါး၊ ပေါင်း ရုပ် ၁၈-ပါးတို့သည် -

- (၁) သဘာဝရုပ် = မိမိသဘော ကိုယ်ပိုင် လက္ခဏာအားဖြင့် အသီးသီး ထင်ရှားသောကြောင့် သဘာဝရုပ် မည်၏။
- (၂) သလက္ခဏရုပ် = အနိစ္စ၊ ဒုက္ခ၊ အနတ္တ စသော အများဆိုင် လက္ခဏာ အားဖြင့်လည်း ထင်ရှားသောကြောင့် သလက္ခဏရုပ် မည်၏။
- (၃) နိပ္ပန္နရုပ် = ကံ၊ စိတ်၊ ဥတု၊ အာဟာရ တည်းဟူသော အကြောင်း တရားတို့ကြောင့် ဖြစ်ခြင်း ထင်ရှားသဖြင့် နိပ္ပန္နရုပ် မည်၏။
- (၄) ရူပရုပ် = အပူ၊ အအေး စသော ဆန့်ကျင်ဘက် အကြောင်း များကြောင့် ဖောက်ပြန်ရာတွင် ထင်ရှားလှသဖြင့် ရူပရုပ်မည်၏။
- (၅) သမ္ပသနရုပ် = လက္ခဏာရေး သုံးပါးတို့ဖြင့် သုံးသပ်အပ်သော ကြောင့် သမ္ပသနရုပ် မည်၏။

(၈) ပရိစ္ဆေဒရုပ် ၁-ပါး

ရုပ်ကလာပ်တို့ကို တစ်ခုနှင့်တစ်ခု မရောယှက်လေအောင် ပိုင်းခြား တတ်သော အာကာသဓာတ် (အကြား)ကို ပရိစ္ဆေဒရုပ်ဟု ခေါ်၏။ (ဤအာကာသ ဓာတ်သည် ပရမတ်အစစ် မဟုတ်၊ ရုပ်ကလာပ် ၂-ခု ဖြစ်ပေါ်လာသည့်အခါ အလိုလို ပေါ်လာသော ပညတ်မျှသာတည်း။)

(၉) ဝိညတ်ရုပ် ၂-ပါး

မိမိ၏ အတွင်းသဘော အလိုဆန္ဒကို သူတစ်ပါးအား သိစေနိုင်သော အမူအရာအထူးကို ဝိညတ်ရုပ်ဟု ခေါ်၏။

ကာယဝိညတ်ရုပ် = ကိုယ်ဖြင့် သိစေတတ်သော အမူအရာအထူး၊

ဝစီဝိညတ်ရုပ် = နှုတ်ဖြင့် (စကားသံဖြင့်) သိစေတတ်သော အမူအရာ အထူး၊

(၁၀) လဟုတာဒိရုပ် ၃-ပါး

စိတ်ချမ်းသာသောအခါ၊ ဥတုသာယာသောအခါ၊ အာဟာရ မျှတသောအခါတို့၌ ဖြစ်ပေါ်လာသော လဟုတာ အစရှိသော ရုပ်တို့၏ အမူအရာအထူး၊

လဟုတာရုပ် = စိတ်ချမ်းသာသောအခါ၊ ဥတုသာယာသောအခါ၊ အာဟာရ မျှတသောအခါတို့၌ ရုပ်ခန္ဓာတို့၏ ပေါ့ပေါ့ ပါးပါး ရှိမှုသည် ပင်ကိုယ်ရိုးရာမှ ထူးခြားသော အမူအရာ ထူးတည်း။ (ရုပ်အစစ် မဟုတ်)

မုဒုတာ = ..... ရုပ်ခန္ဓာတို့၏ နူးညံ့မှု အမူအရာထူး၊

ကမ္မညတာ = ..... ရုပ်ခန္ဓာတို့၏ ကိုယ်မှု၊ နှုတ်မှု၌ ကောင်းမွန် ခံ့ညားခြင်း၊ ဖျတ်လတ် သွက်လက်ခြင်း အမူအရာထူး၊



၁၁၈ ✦ ဓမ္မဗျူဟာ - ဒေါ်ခင်လှတင်

ဤသို့ နိပ္ပန္နရုပ် (ပရမတ်ရုပ်)တို့၏ ပင်ကိုယ်ရိုးရာ သဘာဝမှ စိတ်ချမ်းသာသောအခါ၊ ဥတုသာယာသောအခါ၊ အာဟာရ မျှတသောအခါ တို့၌ ဖြစ်ပေါ်လာသော ထူးထွေခြားနားသော အမူအရာထူးကို “ဝိကာရရုပ်” ဟု ခေါ်သည်။

ဤထူးခြားသော အမူအရာသည် ရှေးကံကြောင့် ဖြစ်ရသော ကမ္မဇ ရုပ်များ၌ မရှိဘဲ ယခုဘဝတွင် စိတ်၊ ဥတု၊ အာဟာရ အကြောင်း ၃-ပါးကြောင့် ဖြစ်ရသော နိပ္ပန္နရုပ်တို့၌သာ ရှိ၏။ သို့ဖြစ်၍ အတွင်းသဘော အလိုဆန္ဒ (စိတ်)ကြောင့် သူတစ်ပါးတို့အား သိစေနိုင်သော အမူအရာထူး ဖြစ်သည့် ဝိညာတ်ရုပ်ကိုလည်း ဝိကာရရုပ်၌ ထည့်သွင်း ရေတွက်ကြ၏။

$$\text{ဝိကာရရုပ် } ၅\text{-ပါး} = \text{ဝိညာတ်ရုပ် } ၂\text{-ပါး} + \text{လဟုတာဒိရုပ် } ၃\text{-ပါး}$$

(၁၁) လက္ခဏာရုပ် ၄-ပါး

နိပ္ပန္နရုပ်တို့၏ ဖြစ်၊ တည်၊ ပျက် အမှတ်လက္ခဏာတို့ကို ပြကြောင်း ဖြစ်၍ ဤ ဥပစယ စသည်တို့ကို လက္ခဏာရုပ်ဟု ခေါ်၏။

- ဥပစယ      -    နိပ္ပန္နရုပ်တို့၏ အစဆုံး ဖြစ်ပေါ်မှု။ (ရုပ်တို့၏ ဥပါဒ်ခဏ) (ပဋိသန္ဓေတည်စဉ် ပထမဖြစ်ခြင်း၊ ထို့နောက် တစ်ဘဝ အတွက် ရထိုက်သမျှ ရုပ်များ ပြည့်စုံသည့်တိုင်အောင် အထက်၊ အထက်၌ တိုးတက်၍ဖြစ်ခြင်း)။
- သန္တတိ      -    တစ်ဘဝအတွက် ရထိုက်သမျှ ရုပ်များ ပြည့်စုံသည်ကစ၍ အစဉ်မပြတ် ထပ်ကာ ထပ်ကာ ဖြစ်ခြင်း (ရုပ်တို့၏ ဥပါဒ်ခဏ)။
- မှတ်ချက် -    ရုပ်တို့၏ဖြစ်မှု ဥပါဒ်ကိုပင် အခါကာလအလိုက် ဥပစယ ဟူ၍လည်းကောင်း၊ သန္တတိ ဟူ၍ လည်းကောင်း ခေါ်ဆိုရ၏။ သို့ဖြစ်၍ သုတ္တန်ပါဠိတော်များ၌ ဟောအပ်သော “ဇာတိရုပ်”

တစ်ခုတည်းကိုပင် အဘိဓမ္မာ၌ “ဥပစယ, သန္တတိ”ဟု အမည် နှစ်မျိုး ခွဲ၍ တရားနာသော ဝေနေယျတို့၏ အလိုကျလေ အောင် ဟောတော်မူသည်ဟု မှတ်ပါ။

ရုပ်တစ်မျိုးတည်းက အမည် ၂-မျိုးရသောရုပ် (ဇာတိရုပ်)

ဇရာတာ = နိပ္ပန္နရုပ်တို့၏ အိုခြင်း၊ ရင့်ခြင်း၊ ဟောင်းခြင်း၊ ကျက်ခြင်း အခိုက်အတန့်။ (ရုပ်တို့၏ ဌီခဏ)

အနိစ္စတာ = ဖြစ်ပြီး နိပ္ပန္နရုပ်တို့၏ ချုပ်ကွယ်ပြတ်စဲခြင်း အခိုက်အတန့်၊ (ရုပ်တို့၏ ဘင်ခဏ)

### ရန်သူရုပ် ၄-ပါး

ဤ လက္ခဏာရုပ် ၄-ပါးကို ရန်သူရုပ် ၄-ပါးဟု ခေါ်၏။ ရန်သူ ၄-ယောက် ပူးပေါင်း၍ လူတစ်ယောက်အား လုပ်ကြံ သတ်ဖြတ်ရာ၌ ပထမလူက စတင် ခေါ်ဆောင်၏။ ဒုတိယလူက သတ်လိုရာ ဌာနရောက်အောင် ဆက်လက် ခေါ်ဆောင်၏။ တတိယလူက ချညှို့နဲ့ လဲပြိုသွားအောင် နှိပ်စက် ရိုက်နှက်၏။ စတုတ္ထလူက အသေသတ်လိုက်ပေ၏။

ဤနည်းအတိုင်းပင်- ဥပစယ စသော လက္ခဏာရုပ် ၄-ပါးက နိပ္ပန္နရုပ်များကို နှိပ်စက် သတ်ဖြတ်နေ၍ ရန်သူရုပ် ၄-ပါးဟု ခေါ်၏။

### အသဘာဝရုပ် စသည် အမည်ရကြခြင်း

ပရိစ္ဆေဒရုပ် ၁-ပါး၊ ဝိညာတ်ရုပ် ၂-ပါး၊ လဟုတာဒိရုပ် ၃-ပါး၊ လက္ခဏာရုပ် ၄-ပါး ဤရုပ် ၁၀-ပါးတို့ ကား မိမိသဘောအားဖြင့် ထင်ရှားမရှိကြ၊ ရုပ်တို့၏အကြား၊ အမူအရာ၊ အမှတ်အသားတို့မျှသာ ဖြစ်၍ အသဘာဝရုပ်၊ အလက္ခဏာရုပ်၊ အနိပ္ပန္နရုပ်၊ အရူပရုပ်၊ အသမ္ပသနရုပ်များ မည်ကြ၏။ (ထင်ရှား မရှိခြင်းကြောင့် ပညာတ်ရုပ်၊ ရုပ်အတူ ၁၀-ပါးဟုလည်း ခေါ်ဆိုကြသေး၏။)

**၂။ ရူပဝိဘာဝ**

**ကေဝိဓနည်း**

၂၈-ပါးသောရုပ်တို့သည် တစ်မျိုး တစ်ဖွဲ့တည်းအားဖြင့် အဟေတုက စသော အမည်များ ရကြ၏။

အဟေတုက = အလောဘ- စသော ယှဉ်ဘက်ဟိတ် မရှိသည်၏ အဖြစ်ကြောင့် အဟေတုက မည်၏။

သပစ္စယ = ကံ, စိတ်, ဥတု, အာဟာရ တည်းဟူသော အကြောင်းနှင့် တကွ ဖြစ်သောကြောင့် သပစ္စယ မည်၏။

သာသဝ = အာသဝေါတရား ၄-ပါးတို့၏ အာရုံဖြစ်ခြင်းကြောင့် သာသဝ မည်၏။

သင်္ခတ = ကံ, စိတ်, ဥတု, အာဟာရတည်းဟူသော အကြောင်းတရားတို့က ပြုပြင် စီရင်အပ်သောကြောင့် သင်္ခတ မည်၏။

လောကီယ = ဥပါဒါန်၏ အာရုံဖြစ်သော သင်္ခါရလောက၌ အကျုံးဝင်သောကြောင့် လောကီယ မည်၏။

ကာမာဝစရ = ကာမတဏှာ၏ အာရုံပြုရာ, ကျင်လည်ကျက်စားရာ ဖြစ်သောကြောင့် ကာမာဝစရ မည် ၏။

အနာရမ္မဏ = စိတ်, စေတသိက်တို့ကဲ့သို့ အာရုံကို မယူနိုင်သောကြောင့် အနာရမ္မဏ မည်၏။

အပ္ပဟာတဗ္ဗ = အကုသိုလ်, ကိလေသာတို့ကဲ့သို့ ပယ်ဖို့ရာမဟုတ်၊ ပယ်၍ လည်း မဖြစ်သောကြောင့် အပ္ပဟာတဗ္ဗ မည်၏။

**ဒုဝိဓနည်း**

၂၈-ပါးသော ရုပ်တို့ကို အဇ္ဈတ္တိ- ဗာဟိရ စသောအားဖြင့် နှစ်မျိုး, နှစ်စု ခွဲကာ ဝေဖန်ပြ သောနည်းသည် ဒုဝိဓနည်း မည်၏။

အမည်	သရုပ်	ကြွင်းရပ်အမည်	
(၁) မဟာဘုတ်	ပထဝီ, အာပေါ, တေဇော, ဝါယော	၄	ဥပါဒါရုပ် ၂၄
(၂) အဇ္ဈတ္တိက	ပသာဒရုပ်	၅	ဗာဟိရ ၂၃
(၃) ဂေါစရဂ္ဂါဟက (ဂါဟက)	ပသာဒရုပ်	၅	အဂေါစရဂ္ဂါဟက (အဂါဟက) ၂၃
အသမ္ပတ္တဂါဟက သမ္ပတ္တဂါဟက	စက္ခု, သောတ ပသာဒရုပ် ယာန, ဇိတှာ, ကာယ ပသာဒရုပ်	၂ ၃	အဂါဟက ၂၃
(၄) ဝတ္ထု	ပသာဒ ၅ + ဟဒယ	၆	အဝတ္ထု ၂၂
(၅) ဒွါရ	ပသာဒ ၅ + ဝိညာတ် ၂	၇	အဒွါရ ၂၁
(၆) ဣန္ဒြိယ	ပသာဒ ၅ + ဘာဝ ၂ + ဇီဝိတ ၁	၈	အနိန္ဒြိယ ၂၀
(၇) သြဠာရိက (၈) သန္တိကေ (၉) သပ္ပဋိယ	ပသာဒ ၅ + ဂေါစရ ၇	၁၂	သုခမ ဒူရေ အပ္ပဋိယ
(၁၀) အဝိနိဗ္ဗောဂ	မဟာဘုတ် ၄+ ဝဏ္ဏ, ဂန္ဓ, ရသ, သြဇ	၈	ဝိနိဗ္ဗောဂ ၂၀
(၁၁) သနိဒဿန	ရူပါရုံ	၁	အနိဒဿန ၂၇

- (၁) မဟာဘုတ်ရုပ် = ရုပ်တရားအပေါင်း၏ အမှီခံဖြစ်သော ကြီးကျယ် ထင်ရှားသောရုပ်၊  
ဥပါဒါရုပ် = မဟာဘုတ်ရုပ် ၄-ပါးကို အမှီပြု၍ဖြစ်သော ရုပ်များ၊
- (၂) အဇ္ဈတ္တိကရုပ် = ခန္ဓာကိုယ်၌ ကျေးဇူးအများဆုံးဖြစ်သောရုပ်၊  
(အတွင်းရုပ်)

၁၂၂ ✦ မွေဖျူဟာ - ဒေါ်ခင်လှတင်

- ဗာဟိရရုပ် = အဇ္ဈတ္တိကရုပ်လောက် ကျေးဇူးမများသောရုပ်၊  
(အပြင်ရုပ်)
- (၃) ဂေါစရဂ္ဂါဟကရုပ် = အာရုံကို လက်ခံယူတတ်သောရုပ်၊ (ဂါဟက  
ရုပ်)
- အသမ္ပတ္တဂါဟကရုပ် = မိမိထံသို့ မထိ၊ မရောက်၊ မကပ်ငြိသော  
အာရုံကို ယူတတ်သောရုပ်၊  
(စက္ခု၊ သောတပသာဒရုပ် ၂-ပါး)
- သမ္ပတ္တဂါဟကရုပ် = မိမိထံသို့ ထိရောက်၊ ကပ်ငြိသော အာရုံကိုသာ  
ယူတတ်သောရုပ်၊ (ဃာန၊ ဇိဝှိ ကာယပသာဒ  
ရုပ် ၃-ပါး)
- အဂေါစရဂ္ဂါဟကရုပ် = အာရုံကို လက်ခံမယူတတ်သောရုပ်၊ (အဂါ  
ဟကရုပ်)
- (၄) ဝတ္ထုရုပ် = စိတ်၊ စေတသိက်တို့၏ မှီရာ၊ တည်ရာ (အမှီခံ)  
ဖြစ်သောရုပ်၊
- အဝတ္ထုရုပ် = စိတ်၊ စေတသိက်တို့၏ မှီရာ၊ တည်ရာ မဟုတ်  
သောရုပ်
- (၅) ဒွါရရုပ် = ဖြစ်ကြောင်း ဖြစ်သောရုပ်၊  
(က) ပဉ္စဒွါရဝီထိ စိတ်၊ စေတသိက်တို့၏ ဖြစ်  
ကြောင်းဖြစ်သောရုပ်၊  
(ပသာဒရုပ် ၅-ပါး - ဥပပတ္တိဒွါရရုပ်)
- (ခ) ကုသိုလ်၊ အကုသိုလ်ကံတို့၏ ဖြစ်ကြောင်း  
ဖြစ်သောရုပ်  
(ဝိညတ်ရုပ် ၂-ပါး = ကမ္မဒွါရရုပ်)
- အဒွါရရုပ် = ထိုကဲ့သို့ ဖြစ်ကြောင်းမဟုတ်သော ရုပ်များ၊

- (၆) ကုန္ဒိယရုပ် = ဆိုင်ရာကိစ္စများ၌ အစိုးရသောရုပ်၊  
(ပဿဒရုပ် ၅-ပါးသည် - ဒဿန စသော  
ကိစ္စ ၅-ပါး၌၊ ဘာဝရုပ် ၂-ပါးသည် မိန်းမ၊  
ယောက်ျားဖြစ်မှု၌၊ ဇီဝိတရုပ် ၁-ပါးသည် တကွ  
ဖြစ်ဖက်ကမ္မဇရုပ်တို့၌ အသီးသီး အစိုးရ၏။)
- အနိန္ဒိယရုပ် = အစိုးမရသော ရုပ်များ
- (၇) သြဠာရိကရုပ် = ဉာဏ်စက္ခုဖြင့် ကြည့်ရှုလိုက်လျှင် ပေါ်လွင်  
ထင်ရှားသောရုပ်၊ (အကြမ်းရုပ်)။
- သုခုမရုပ် = ထင်ရှားမတွေ့ သိမ်မွေ့သောရုပ် (အနုရုပ်)
- (၈) သန္တိကေရုပ် = ဉာဏ်ဖြင့် သိမ်းဆည်းရလွယ်သောရုပ် (အနီး  
ရုပ်)
- ဒူရေရုပ် = ဉာဏ်ဖြင့် သိမ်းဆည်းရန် မလွယ်ကူသောရုပ်  
(အဝေးရုပ်)
- (၉) သပ္ပဋိယရုပ် = အာရုံ၊ ဒွါရတို့၏ အစွမ်းအားဖြင့် ထိခိုက်တတ်  
သောရုပ်၊
- အပ္ပဋိယရုပ် = အာရုံ၊ ဒွါရတို့၏ အစွမ်းအားဖြင့် မထိခိုက်  
တတ်သောရုပ်၊
- (၁၀) အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် = တစ်ခုစီခွဲ၍ မရကောင်း၊ တစ်ပေါင်းတည်းသာ  
ဖြစ်သောရုပ်၊
- ဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် = ခွဲခြား၍ ရကောင်းသောရုပ်၊
- (၁၁) သနိဒဿနရုပ် = စက္ခုဝိညာဏ်ဖြင့် မြင်ကောင်းသောရုပ်၊
- အနိဒဿနရုပ် = စက္ခုဝိညာဏ်ဖြင့် မမြင်ကောင်းသောရုပ်၊

၁၂၄ ✦ မွေဗျူဟာ - ဒေါ်ခင်လှတင်

**၃။ ရူပသမုဋ္ဌာန်**

ရုပ်ဖြစ်ကြောင်းတရား ၄-ပါး ( ကံ, စိတ်, ဥတု, အာဟာရ )

- (၁) ကံကြောင့်ဖြစ်သောရုပ် = ကမ္မဇရုပ်
- (၂) စိတ်ကြောင့်ဖြစ်သောရုပ် = စိတ္တဇရုပ်
- (၃) ဥတုကြောင့်ဖြစ်သောရုပ် = ဥတုဇရုပ်
- (၄) အာဟာရကြောင့်ဖြစ်သောရုပ် = အာဟာရဇရုပ်

ရုပ် ၂၈-ပါး၏ ဖြစ်ကြောင်းတရားများ

ဖြစ်ကြောင်း	ဖြစ်စေအပ်သော ရုပ်	ကမ္မဇရုပ်		စိတ္တဇရုပ်		ဥတုဇရုပ်		အာဟာရဇရုပ်			
		ဇာန်	အနာန်	ဇာန်	အနာန်	အနာန်	အနာန်	အနာန်	အနာန်		
ကံ	ပသာဒ ၅၊ ဘာဝ ၂ ဟဒယ၊ ဇီဝိတ	၉	၉							ကေဇရုပ်	၁၁
စိတ်	ဝိညတ်ရုပ်	၂		၂							
စိတ်, ဥတု	သဒ္ဓရုပ်	၁				၁	၁			ဒွိဇရုပ်	၁
စိတ်, ဥ, ဟာ	လဟုတာဒိရုပ်	၃				၃	၃	၃		တိဇရုပ်	၃
ကံ, စိတ်, ဥ, ဟာ	အဝိနိဗ္ဗော • ၈ အာကာသ • ၁	၉		၉		၉	၉	၉		စတုဇရုပ်	၉
ဖြစ်ကြောင်းမရှိ (နကုတောစိ သမုဋ္ဌာန်)	လက္ခဏရုပ်	၄								စတုဝိမုတိ	၄
	ရုပ်ပေါင်း	၂၈	၉	၉	၂	၁၃	၁၃	၁၂		ရုပ်ပေါင်း	၂၈
			၁၈		၁၅		၁၃	၁၂			

မှတ်ချက် - လက္ခဏရုပ် ၄-ပါးတို့သည် နိပ္ပန္နရုပ်တို့၏ ဖြစ်, တည်, ပျက်  
သဘောမျှသာ ဖြစ်သောကြောင့် အကြောင်း ၄-ပါးမှ လွတ်ကုန်၏။

ဖြစ်ကြောင်း (သမုဋ္ဌာန်)	သရုပ်	ဖြစ်စေပုံဖြစ်စေနည်း
ကံ	နာနာက္ခဏိက (အတိတ်) အကုသိုလ်စေတနာ = ၁၂ ပါး ကာမကုသိုလ်စေတနာ = ၈ ပါး ရူပကုသိုလ်စေတနာ = ၅ ပါး ပေါင်းစေတနာ = ၂၅ ပါး	ကာမဘုံ၊ ရူပဘုံ၌- ပဋိသန္ဓေ၏ ဥပါဒ်ခဏမှစ၍၊ ပဋိသန္ဓေ၊ ပဝတ္တိအခါ မြစ်ရေအယဉ်ကဲ့သို့ ခဏတိုင်း ခဏတိုင်း ကုဏ္ဍိယဗဒ္ဒသန္တာန် (သက်ရှိတို့ သန္တာန် = အဇ္ဈတ္တသန္တာန်)၌ ကမ္မဇရုပ်ကို ဖြစ်စေ၏။
စိတ်	ဒွေပဉ္စဝိညာဉ်-၁၀၊ အရူပဝိပါက်-၄ ရဟန္တာတို့စုတိ၊ အလုံးစုံသော ပဋိသန္ဓေကြည်သော “စိတ် ၇၅ပါး၊ စေတသိက် ၅၂ပါး”	ပဉ္စဝေကာရ ၂၆-ဘုံ၌ ပဋိသန္ဓေနှောင် ပထမဘဝင်၏ ဥပါဒ်ခဏမှ စ၍ ပဝတ္တိအခါ စိတ်၏ ဥပါဒ်တိုင်း ဥပါဒ်တိုင်း ကုဏ္ဍိယ ဗဟိဒ္ဓသန္တာန်၌ စိတ္တဇရုပ်ကို ဖြစ်စေ၏။
ဥတု	ချမ်းအေးမှု (သီတ)၊ ပူနွေးမှု (ဥက္က) မီး ၂-ပါးဟု ဆိုအပ်သော “တေဇောဓာတ်”	(အဇ္ဈတ္တသန္တာန်ဝယ်) ကာမဘုံ၊ ရူပဘုံ၌ ပဋိသန္ဓေ၏ ဌိခဏမှစ၍ ပဝတ္တိအခါ မိမိဌိသို့ ရောက်ရာ ခဏတိုင်း ဥတုဇရုပ်ကို ဖြစ်စေ၏။ (ဗဟိဒ္ဓသန္တာန်ဝယ်) မိမိဌိသို့ ရောက်ရာ ခဏတိုင်း ဥတုဇရုပ်ကို ဖြစ်စေ၏။
အာဟာရ	ကဗဠိကာရာဟာရဩဇာရုပ်	အဇ္ဈတ္တ၊ ဗဟိဒ္ဓ အာဟာရ ၂-ပါး အချင်းချင်း ဌိသို့ရောက်၍ ရောနှောမိက (ကာမဘုံ) ပဝတ္တိအခါ အဇ္ဈတ္တသန္တာန်၌ ခဏတိုင်း အာဟာရဇရုပ်ကို ဖြစ်စေ၏။



၁၂၆ ✧ မေဗျူဟာ - ဒေါ်ခင်လှတင်

ရုပ်ဖြစ်ကြောင်းတရား ၄-ပါးတို့တွင်

- (၁) ရုပ်ကိုဖြစ်စေနိုင်သော နာမ်အကြောင်းတရားမှာ = ကံ နှင့် စိတ်
- (၂) ရုပ်ကိုဖြစ်စေနိုင်သော ရုပ်အကြောင်းတရားမှာ = ဥတုနှင့် အာဟာရ တို့ ဖြစ်ပါသည်။

ပဉ္စဝေါကာရဘုံ၌ ၇၅-ပါးသော စိတ်တို့၏ ဆောင်ရွက်သောကိစ္စ  
(ဇနကသင်္ဂဟ)

အကြောင်းစိတ်		ဆောင်ရွက်သည့်ကိစ္စ	မှတ်ရန်သံခိပ်
မနောဓာတ်    •    ၃ တဒါရုံ         •    ၁၁ ရူပဝိပါက်    •    ၅	၁၉	စိတ္တဇရုပ်သက်သက်	မနောဓာတ်၊ တဒါရုံက၊ ရူပဝိပါက်၊ ၁၉- ချက် ရုပ်သာမညကိုဖြစ်။
အဘိညာဉ်ဒွေးကြဉ် အပ္ပနာဇော	၂၆	စိတ္တဇရုပ်သက်သက်နှင့် ဣရိယာပုတ် ၄-ပါးကိုခိုင်စေ	ဇောအပ္ပနာ၊ ဣရိယာ၊ ကောင်းစွာတည်နိုင်စေ။
မနောဒွါရာဝဇ္ဇန်း •    ၁ ကာမဇော       •    ၂၉ အဘိညာဉ်     •    ၂	၃၂	စိတ္တဇရုပ်သက်သက် ဣရိယာပုတ်ကိုခိုင်စေ၊ ဝိညာတ် ၂-ပါးကိုဖြစ်စေ။	မနောဒွါရာ၊ ဇောကာမာ၊ ဘိညာ သုံးဆယ့်နှစ်၊ ကာယ၊ ဝါစာ၊ မူအရာ၊ နှစ်ဖြာ ဝိညာတ်ဖြစ်။
ကာမသောမနဿဇော	၁၃	အထက်ပါကိစ္စ ၃-မျိုးအပြင် ပြုံးရယ်ခြင်းကိုပါ ဖြစ်စေ	ဆယ်သုံးသောမနဿ၊ ပြုံးရယ်တတ်၊ ငိုတတ်- ဒေါလောနှစ်။
ဒေါသမူဒွေး	၂	အထက်ပါကိစ္စ ၃-မျိုးနှင့် ငိုခြင်း၊ ငြီးတွားခြင်းဖြစ်စေ	

ပြုံးရယ်ခြင်းကို ဖြစ်စေသော စိတ် ၁၃-ပါး၏ ပုဂ္ဂိုလ်အလိုက်ဖြစ်ပုံ  
ပုထုဇဉ်များ ပြုံးရယ်ခြင်းကို ဖြစ်စေသောစိတ်

လောဘမူသောမနဿ (၄) + မဟာကုသောမနဿ (၄) = (၈)ပါး

သေက္ခပုဂ္ဂိုလ်များ

လောဘမူဒိဋ္ဌိဝိပ်သောမနဿ (၂) + မဟာကုသော(၄) = (၆)ပါး

အသေက္ခပုဂ္ဂိုလ်များ

ဟသိတုပ္ပါဒ် (၁) + မဟာကြိယောမနဿ (၄) = (၅)ပါး

ဆောင် - ရှစ်ပုထုဇဉ်၊ ခြောက်သေက္ခန်၊ ငါးတန်ရဟန္တာ၊

ဟာသအကြောင်း၊ ထူးပြားရှောင်း၊ စိတ်ပေါင်း တေရသာ။

ရုပ်ကို မဖြစ်စေနိုင်သော စိတ်များ

(၁) ဒွေပဉ္စဝိညာဏ်-၁၀၊ အရူပဝိပါက်-၄၊ ရဟန္တာတို့၏စုတိစိတ်၊ အလုံးစုံ  
သော ပဋိသန္ဓေစိတ်တို့သည် ရုပ်ကို မဖြစ်စေနိုင်ပါ။

(၂) အရူပဘုံ၌ ဖြစ်လေ့ရှိသော စိတ်၄၂-ပါးသည်လည်း အရူပဘုံ၌ဖြစ်ခိုက်  
ရုပ်ကို မဖြစ်စေနိုင်ပါ။ ပဉ္စဝေါကာရဘုံ၌ဖြစ်လျှင်ကား ရုပ်ကိုဖြစ်စေနိုင်၏။



**၄။ ရူပကလာပ**

ရုပ်တို့သည် တစ်ခုချင်းခွဲ၍မဖြစ်၊ ဆိုင်ရာရုပ်ချင်း ပူးတွဲ၍ ဖြစ်လေ့  
ပျက်လေ့ရှိသည်။ ထို့ကြောင့် အတူအကွ ဖြစ်တတ်သောရုပ်များကို ပေါင်းစပ်  
ဖွဲ့စည်း၍ ပြရာသည် “ရူပကလာပ”မည်၏။

၁၂၈ ✦ ဓမ္မဗျူဟာ - ဒေါ်ခင်လှတင်

ရုပ်ကလာပ်တစ်ခု၏ အင်္ဂါ ၃-ပါး

(၁) ဧကုပ္ပါဒ = အတူတကွဖြစ်ခြင်း (ရုပ်ကလာပ်တစ်ခု၌ ပါဝင်သော ရုပ်တစ်ခုဖြစ်လျှင် အခြားတွဲဖက် ကလာပ်တူရုပ်များ လည်း တစ်ပြိုင်နက်ဖြစ်ခြင်း)

(၂) ဧကနိရောဓ = အတူတကွချုပ်ခြင်း (ရုပ်ကလာပ်တစ်ခု၌ ပါဝင်သော ရုပ်တစ်ခုချုပ်လျှင် အခြား တွဲဖက် ကလာပ်တူရုပ်များ လည်း တစ်ပြိုင်နက်ချုပ်ခြင်း)

(၃) ဧကနိဿယ = တူသောမှီရာရှိခြင်း (ရုပ်ကလာပ်တစ်ခု၌ ပါဝင်သော ဥပါဒါရုပ်တို့သည် မဟာဘုတ် ၄-ပါးကို မှီကြ၏။ မဟာဘုတ် ၄-ပါးသည်လည်း အချင်းချင်း ပြန်မှီကြ၏)

\* သဟဇုတ္တိ = ဤအင်္ဂါ ၃-ချက်နှင့်ညီစွာ အတူတကွဖြစ်ခြင်း။

ထိုသို့ အတူတကွဖြစ်သော ရုပ်တို့၏ အစုအပေါင်းကို ကလာပ်ဟု ခေါ်၏။

မှတ်ချက် - သဟဇုတ္တိ (အတူတကွဖြစ်ခြင်း)ကို ရုပ်ကလာပ်အင်္ဂါ၌ ထည့်သွင်း ရေတွက်ကြသော ဝါဒများလည်း ရှိသေး၏။ ထိုသို့ ရေတွက်ပါက ရုပ်ကလာပ်အင်္ဂါ ၄-ပါးဖြစ်၏။)

ရုပ်ကလာပ်ပေါင်း (၂၁)စည်း

ရုပ်ကလာပ်တို့သည်

(၁) ကမ္မဇကလာပ်အားဖြင့် = ၉-စည်း

(၂) စိတ္တဇကလာပ်အားဖြင့် = ၆-စည်း

(၃) ဥတုဇကလာပ်အားဖြင့် = ၄-စည်း

(၄) အာဟာရဇကလာပ်အားဖြင့် = ၂-စည်း

ပေါင်း ရုပ်ကလာပ် = ၂၁-စည်း ရှိ၏။

(၁) ကမ္မဇကလောင် ၉-စည်း

ကလောင်အမည်	ပါဝင်သောရုပ်များ	ပေါင်း
(၁) ဇီဝိတနဝကကလောင်	အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈ + ဇီဝိတရုပ်	၉
(၂) စက္ခုဒသကကလောင်	အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈ + ဇီဝိတရုပ် + စက္ခုပသာဒ	၁၀
(၃) သောတဒသကကလောင်	အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈ + ဇီဝိတရုပ် + သောတပသာဒ	၁၀
(၄) ယာနဒသကကလောင်	အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈ + ဇီဝိတရုပ် + ယာနပသာဒ	၁၀
(၅) ဇိဝါဒသကကလောင်	အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈ + ဇီဝိတရုပ် + ဇိဝါပသာဒ	၁၀
(၆) ကာယဒသကကလောင်	အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈ + ဇီဝိတရုပ် + ကာယပသာဒ	၁၀
(၇) ဣတ္ထိဘာဝဒသကကလောင်	အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈ + ဇီဝိတရုပ် + ဣတ္ထိဘာဝ	၁၀
(၈) ပုဗ္ဗာဝဒသကကလောင်	အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈ + ဇီဝိတရုပ် + ပုဗ္ဗာဝ	၁၀
(၉) ဝတ္ထုဒသကကလောင်	အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈ + ဇီဝိတရုပ် + ဟဒယ	၁၀

မှတ်ချက် - ကမ္မဇကလောင် ၉-စည်းရှိရာတွင် ကာမဘုံအတွက် ဇီဝိတနဝက  
 ကလောင်သည် ဒသကကလောင် အသီးသီး၌ ပါဝင်ပြီးဖြစ်၍ သီးခြား  
 မရသောကြောင့် ကာမဘုံ၌ ကမ္မဇကလောင် ၈-စည်းသာ ရ၏။ (ကျား/မ  
 ခွဲခြားမေးလျှင် မသက်ဆိုင်သော ဘာဝဒသက ကလောင်ကို ထပ်မံကြည့်ပေးပါ။)

(၂) စိတ္တဇကလောင် ၆-စည်း

ကလောင်အမည်	ပါဝင်သောရုပ်များ	ပေါင်း
၁။ သုဒ္ဓဋ္ဌကကလောင်	အဝိနိဗ္ဗောဂ (၈)	၈
၂။ ကာယဝိညတ္တိနဝက ကလောင်	။ + ကာယဝိညတ်	၉
၃။ သဒ္ဓဝစိဝိညတ္တိဒသကကလောင်	။ + သဒ္ဓ + ဝစိဝိညတ်	၁၀
၄။ လဟုတာဒိဇကာဒသကကလောင်	။ + လဟုတာဒိ (၃)	၁၁
၅။ ကာယဝိညတ္တိလဟုတာဒိဒ္ဓါသကကလောင်	။ + ကာယဝိညတ်+လဟုတာဒိ(၃)	၁၂
၆။ သဒ္ဓဝစိဝိညတ္တိလဟုတာဒိတေရသကကလောင်	။ + သဒ္ဓ+ဝစိဝိညတ်+လဟုတာဒိ(၃)	၁၃

၁၃၀ ✧ မွေဖျူဟာ-ဒေါ်ခင်လှတင်

(၃) ဥတုဇကလာပ် ၄-စည်း

ကလာပ်အမည်	ပါဝင်သောရုပ်များ	ပေါင်း
(၁) သုဒ္ဓဋ္ဌကကလာပ်	အဝိနိဗ္ဗောဂ (၈)	၈
(၂) သဒ္ဓနဝက ကလာပ်	။ + သဒ္ဓ	၉
(၃) လဟုတာဒိဏောဒသက ကလာပ်	။ + လဟုတာဒိ (၃)	၁၁
(၄) သဒ္ဓလဟုတာဒိ ဒွါဒသက ကလာပ်	။ + သဒ္ဓ + လဟုတာဒိ (၃)	၁၂

(၄) အာဟာရဇကလာပ် ၂-စည်း

ကလာပ်အမည်	ပါဝင်သောရုပ်များ	ပေါင်း
(၁) သုဒ္ဓဋ္ဌက ကလာပ်	အဝိနိဗ္ဗောဂ (၈)	၈
(၂) လဟုတာဒိဏောဒသက ကလာပ်	။ + လဟုတာဒိ (၃)	၁၁

အဇ္ဈတ္တ, ဗဟိဒ္ဓ ကလာပ်ခွဲပုံ

အဇ္ဈတ္တသန္တာန် (သက်ရှိ)၌ ရနိုင်သောကလာပ်

- (၁) ကမ္မဇကလာပ်အားဖြင့် = ၉-စည်း
  - (၂) စိတ္တဇကလာပ်အားဖြင့် = ၆-စည်း
  - (၃) ဥတုဇကလာပ်အားဖြင့် = ၄-စည်း
  - (၄) အာဟာရဇကလာပ်အားဖြင့် = ၂-စည်း
- ပေါင်း ရုပ်ကလာပ် = ၂၁-စည်း ရှိ၏။

ဗဟိဒ္ဓသန္တာန် (သက်မဲ့)၌ ရနိုင်သောကလာပ်

“ဗဟိဒ္ဓ” ဟူသည်- ခန္ဓာကိုယ်မှ ပြင်ပ အဝိညာဏက (သက်မဲ့) ဖြစ်သော သစ်ပင်, တော, တောင်, ရေ, မြေ, မီး, အိမ် စသော အရာဝတ္ထုများနှင့်

အလောင်းကောင် (မတကာယ)တို့ဖြစ်သည်။ ၎င်း ဗဟိဒ္ဓသန္တာန်၌ ရှိသမျှ ရုပ်တို့သည် ဥတုကြောင့်ဖြစ်သော သုဒ္ဓဋ္ဌကကလာပ်(အဝိနိဗ္ဗောဂရုပ် ၈-ပါး) ချည်းသာ ဖြစ်သည်။

ထို သစ်ပင် စသည်တို့၌ လေတိုက်၍သော်လည်းကောင်း၊ အချင်းချင်း ကြိတ်မိ၊ ခတ်မိ၍သော်လည်းကောင်း၊ တမင် တီးခေါက်၍သော်လည်းကောင်း၊ အသံထွက်ပေါ်လာသောအခါ (ဥပမာ - သစ်ရွက်လှုပ်သံ၊ မိုးသံ၊ လေသံ၊ ခေါင်းလောင်းသံ စသည်၌) ဖြစ်သမျှရုပ်အပေါင်းသည် ဥတုကြောင့်ဖြစ်သော သဒ္ဓနဝကကလာပ် (အဝိနိဗ္ဗောဂ ရုပ် ၈+ သဒ္ဓ ၁) ဖြစ်သည်။ (လဟုတာဒိ ရုပ်များသည် မည်သည့်အခါမျှ ဗဟိဒ္ဓသန္တာန်၌ မရနိုင်)။

သို့ဖြစ်၍ ဗဟိဒ္ဓသန္တာန်၌ ရနိုင်သော ကလာပ်မှာ (ဥတုဇ ကလာပ် ၄-စည်းမှ)-

- (၁) သုဒ္ဓဋ္ဌက ကလာပ် = ၁-စည်း
- (၂) သဒ္ဓနဝက ကလာပ် = ၁-စည်း
- ပေါင်း ဥတုဇကလာပ် = ၂-စည်း ရှိ၏။

ကျန် လဟုတာပါသော ဥတုဇကလာပ် ၂-စည်းမှာ ဗဟိဒ္ဓသန္တာန်၌ မရနိုင်ဟူလို)

- (၁) ဗဟိဒ္ဓသန္တာန်၌ ရနိုင်သော ကလာပ် = ၂-စည်း
- (၂) အဇ္ဈတ္တသန္တာန်၌ ။ = ၂၁-စည်း
- (၃) အဇ္ဈတ္တသန္တာန်၌သာ ။ = ၁၉-စည်း

ဆောင် - ဥတုမူလ၊ နှစ်စည်းမျှ၊ ရသည် ဗဟိဒ္ဓါ၊  
နှစ်ဆယ့်တစ်ပင်၊ အဇ္ဈတ်တွင်၊ ကုန်စင်ရထိုက်စွာ၊  
အဇ္ဈတ္တသာ၊ ဆယ့်ကိုးပါ၊ သေချာမြဲမှတ်ပါ။

၁၃၂ ✦ ဓမ္မဗျူဟာ - ဒေါ်ခင်လှတင်

ကလောင်ဝိမုတ်ရုပ် ၅-ပါး

(၁) အာကာသဓာတ် ပရိစ္ဆေဒရုပ်သည် = ရုပ်ကလောင်တို့၏ အပိုင်းအခြား  
သာ ဖြစ်၍လည်းကောင်း၊

(၂) လက္ခဏာရုပ် ၄-ပါးသည် = ရုပ်ကလောင်တို့၏ ဖြစ်, တည်,  
ပျက် အမှတ်လက္ခဏာမျှသာ  
ဖြစ်၍ လည်းကောင်း ကလောင်ဖွဲ့  
ရာတွင် မပါဝင်ဘဲ ကလောင်  
ဝိမုတ် ဖြစ်ရပါသည်။



**၅။ ရူပ ပဝတ္တိက္ကမ**

ရုပ်တို့၏ ဖြစ်ပုံ ပျက်ပုံအစဉ်ကို ပြုရာအပိုင်းသည် ရူပပဝတ္တိက္ကမ  
မည်၏။

ပုဂ္ဂိုလ် ၄-မျိုး (ယောနိ - အမျိုးဇာတ် ၄-ပါး)

(၁) သံသေဒဇ = ဝါးပင်, ကြာပင်, လမုပင်, ရေပုပ်, ရွံ့ညွန်  
စသော ငြိကပ်တွယ်ရာအရပ် (အညို)၌  
စွဲ၍ဖြစ်သော သတ္တဝါမျိုး။ (ဥပမာ- ဝေဠု  
ဝတီ, ပဒုမဝတီ, မယ်လမု, ခြင်, ပိုးလောက်  
စသော သတ္တဝါများ)

= ငယ်ရာမှ တစ်ဖြည်းဖြည်း ကြီးလာ၏။

(၂) ဥပပါတိ(ဩပပါတိက) = ဘဝဟောင်းမှ ခုန်လွှားခဲ့၍ ဘွားခနဲ ကျလာ  
သကဲ့သို့ ခန္ဓာကိုယ် ထင်ရှားဖြစ်သော  
သတ္တဝါမျိုး။

- (၃) လောဗုဒ္ဓ = (ဥပမာ - ကမ္ဘာဦး လူများနှင့် နတ်ဗြဟ္မာများ) = (ရုပ်ခန္ဓာ တစ်ခါတည်း အထင်အရှားဖြစ်၏) = သားအိမ်၌ဖြစ်သော သတ္တဝါမျိုး၊
- (၄) အဏ္ဏုဒ္ဓ = (ဥပမာ - လူ၊ ကြောင်၊ ခွေး၊ နွား စသော သတ္တဝါများ) = ဥဗ္ဗံ၌ဖြစ်သော သတ္တဝါမျိုး (ဥပမာ - ကြက်၊ ငှက် စသော သတ္တဝါများ)

မှတ်ချက် - ၎င်းလောဗုဒ္ဓနှင့် အဏ္ဏုဒ္ဓသတ္တဝါ ၂-မျိုးလုံးသည် အမိဝမ်း၌ ကိန်းအောင်း၍ ပဋိသန္ဓေ နေကြရသောကြောင့် “ဂဗ္ဘသေယျ သတ္တဝါ”ဟု ခေါ်ကြ၏။ သို့ဖြစ်၍ ယောနိ(အမျိုးဇာတ်)အလိုက် ပုဂ္ဂိုလ်အမျိုးအစားကို ၄-မျိုးဟူ၍လည်းကောင်း၊ ၃-မျိုး ဟူ၍လည်းကောင်း မှတ်သားကြ၏။

**ပုဂ္ဂိုလ်နှင့် အမျိုးဇာတ်ယှဉ်တွဲပုံ**

- (၁) ဘုမ္မစိုးကြည်သော ကြွင်း ကာမနတ်၊ ဗြဟ္မာ၊ နိဗ္ဗာမတဏှိက (မီးသရဲ) ပြိတ္တာ၊ ငရဲဘုံသားများ၌ ဥပပါတ် ပဋိသန္ဓေ ၁-မျိုးသာရ၏။
- (၂) ဘုမ္မစိုးနတ်၊ လူ၊ တိရစ္ဆာန်၊ (နိဗ္ဗာမတဏှိက ပြိတ္တာမှတစ်ပါး) ကြွင်း ပြိတ္တာတို့သည် ယောနိ (အမျိုးဇာတ်) ၄-ပါးလုံးရ၏။

ပဋိသန္ဓေအခါ = ပဋိသန္ဓေစိတ်၊ စေတသိက်နှင့် ကမ္မဇရုပ်တို့၏ တစ်ဘဝ၊ တစ်ဘဝ၌ ပထမဆုံး ဖြစ်ရာ အခါ၊ (ဥပါဒ်၊ ဌီ၊ ဘင် ခဏငယ် ၃-ချက်အခါ)

ပဝတ္တိအခါ = ပဋိသန္ဓေစိတ်၏ နောက်၌ဖြစ်သော ပထမဘဝင်မှစ၍ စုတိစိတ် မကျမီအတွင်း နောက် ကာလ၊



၁၃၄ ✦ မွေဗျူဟာ-ဒေါ်ခင်လှတင်

(က) ကာမဘုံသား ပဋိသန္ဓေအခါ ရုပ်ကလာပ်ဖြစ်ပုံ

ပဋိသန္ဓေအခါ ဖြစ်နိုင်သော ကမ္မဇကလာပ်များအနက် ကာမဘုံသား တို့တွင်-

(၁) ဇီဝိတနဝက ကလာပ်သည် ဒသကကလာပ်အသီးသီး၌ ပါဝင်ပြီးဖြစ်၍ သီးခြားမရနိုင်။

(၂) ယောက်ျားဖြစ်မှု - ဣတ္ထိဘာဝဒသကကလာပ်၊  
မိန်းမဖြစ်မှု - ပုမ္မာဝဒသကကလာပ်မရနိုင်။

(၃) အမေ, အဖေ ပေါင်းစပ်မှု မရှိသော, စောင့်ရှောက်ခံရမှု မရှိသော သံသေဒေနှင့် ဥပပါတ် သတ္တဝါဖြစ်မှု-

ပဋိသန္ဓေအခါ ကမ္မဇရုပ်များ ဖြစ်ရာတွင် ရုပ်အပြည့်အစုံ တစ်ခါတည်း ဖြစ်ကြသည်။

(၄) အမေ, အဖေ ပေါင်းစပ်မှုရှိသော, စောင့်ရှောက်ခြင်းကို ခံရသော ဂဗ္ဘသေယျက (ဇလာဗုဇ+အဏ္ဏဇ) သတ္တဝါများမှာမူ ပဋိသန္ဓေအခါ ကမ္မဇရုပ်များ အပြည့်အစုံ တစ်ခါတည်း မဖြစ်နိုင်ကြဘဲ ကလလ ရေကြည် ရုပ်ကလာပ်မှစ၍ ဂဗ္ဘသေယျကသတ္တာဟ ဖြစ်စဉ်အတိုင်းသာ တစ်စတစ်စ တိုးတက် ဖြစ်ကြရသည်။

(၅) ချို့ကောင်းသော ဒသက ကလာပ်များ

(က) သံသေဒေနှင့် ဥပပါတ် ပုဂ္ဂိုလ်တို့ - (စက္ခု, သောတ, ယာန, ဘာဝ)  
ဒသက ကလာပ်များ ချို့ကောင်း၏။

ဤတွင်-

- ကာမသုဂတိ ၇-ဘုံမှ-  
ဥပပါတ် ပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်မှု = မည်သည့်ဒသကမျှ မချို့၊
- ကမ္ဘာဦးလူ ဥပပါတ် ပုဂ္ဂိုလ် = ဘာဝဒသက ချို့ကောင်း၏။
- ဒုဂ္ဂတိ ဥပပါတ်ပုဂ္ဂိုလ် = စက္ခု, သောတ, ဘာဝ ချို့ကောင်း၏။

ဒုဂ္ဂတိသံသေဒဇပုဂ္ဂိုလ် = စက္ခု, သောတ, ယာန, ဘာဝဒသက  
၄-ပါးလုံး ချို့ကောင်း၏။

ကြွင်းသံသေဒဇ ပုဂ္ဂိုလ် = စက္ခု, သောတ, ယာန ချို့ကောင်း၏။

(ခ) ဂဗ္ဘသေယျက ပုဂ္ဂိုလ်တို့၌ - ပဋိသန္ဓေအခါ ဘာဝဒသက ချို့နိုင်၏။  
ပဝတ္တိအခါ စက္ခု, သောတ, ယာနဒသက ၃-ပါးလုံး ချို့ကောင်း၏။

(၆) မချို့ကောင်းသော ဒသက ကလာပ်များ

ကာမဘုံသားတို့၌ (ဇီဝါ, ကာယ, ဝတ္ထု) ဒသက ကလာပ်များ  
မည်သည့်အခါမျှ မချို့ကောင်းချေ။

ကာမဘုံသား (သံသေဒဇ + ဥပပါတ်) ပဋိသန္ဓေအခါ ရုပ်ကလာပ်ဖြစ်ပုံ

(၁) မိန်းမဖြစ်အံ့ = ဇီဝိတနဝက ကလာပ်၊ ပုဗ္ဗာဝဒသက ကလာပ်  
ကြည်သော-----  
ကမ္မဇကလာပ် = ၇-စည်း ရ၏။

(၂) ယောက်ျားဖြစ်အံ့ = ဇီဝိတနဝက ကလာပ်၊ ဣတ္ထိဘာဝဒသက  
ကလာပ် ကြည်သော-----  
ကမ္မဇကလာပ် = ၇-စည်း ရ၏။

(စက္ခု, သောတ, ယာန, ဘာဝ) ဒသကများ ရံခါချို့ကောင်းသဖြင့်---

စက္ခု	ချို့သော်	=	ကမ္မဇကလာပ်	၆-စည်း
စက္ခု, သောတ	=			၅-စည်း
စက္ခု, သောတ, ယာန	=			၄-စည်း
စက္ခု, သောတ, ယာန, ဘာဝ	=			၃-စည်းရ၏။

၁၃၆ ✦ ဓမ္မဗျူဟာ-ဒေါ်ခင်လှတင်

ဂဗ္ဘသေယျက(ဇလာဗုဇ + အက္ခရာ) ပဋိသန္ဓေအခါ ရုပ်ကလာပ်ဖြစ်ပုံ

- (၁) မိန်းမဖြစ်အံ့ = (ကာယ, ဣတ္ထိဘာဝ, ဝတ္ထု) ကလလရေကြည်  
ရုပ်ကလာပ် = ၃ -စည်း
- (၂) ယောက်ျား = (ကာယ, ပုဗ္ဗာဝ, ဝတ္ထု) ကလလရေကြည်  
ရုပ်ကလာပ် = ၃ -စည်း
- (၃) နှပုံ = (ကာယ, ဝတ္ထု) ကလလရေကြည် ရုပ်ကလာပ်  
= ၃ -စည်း

ဂဗ္ဘသေယျက သတ္တာဟဖြစ်စဉ်

သတ္တာဟ	ရုပ်	ရက်ပေါင်း
(၁)	ကလလ ရေကြည်	၇-ရက်
(၂)	အမြှုပ်	၇-ရက်
(၃)	အစိုင်အခဲ	၇-ရက်
(၄)	သားတစ်	၇-ရက်
(၅)	ခက်မငါးဖြာ	၇-ရက်
(၆)	ခက်မရင့်မာ	၇-ရက်
(၇)	ခက်မရင့်မာ	၇-ရက်
(၈)	ခက်မရင့်မာ	၇-ရက်
(၉)	ခက်မရင့်မာ	၇-ရက်
(၁၀)	ခက်မရင့်မာ	၇-ရက်
(၁၁)	စက္ခု, သော, ယာ, ဇီ, ဒသကကလာပ်များ ဖြစ်၏။	၇-ရက် (ရက်ပေါင်း = ၇၇-ရက်)

ဆောင် - ရေ, မြှုပ်, ခဲ, တစ်၊ ခက်မဖြစ်၊ ရင့်လစ်ငါးသတ္တာ၊ စက်, သော, ယာ, ဇီ၊ ဤလေးလီ၊ ဖြစ်ပြီ ဆယ့်တစ်မှာ။

မှတ်ရန် ကလလ ရေကြည် ဟူသည် ယခုဖွားစဖြစ်သော သိုး၏အမွေး (သို့) ဟိမဝန္တာတော၌ သိမ်မွေ့သော ဇာမဏီမည်သော သားကောင်၏ အမွေးတစ်ချောင်းကို ကြည်လင်သောဆီ၌ နှစ်၍ ဆယ်ယူသောအခါ အမွေးဖျား၌ ကပ်ငြိနေသော ဆီပေါက်ပမာဏရှိ၏။ အလွန်ကြည်လင်၏။ ယင်းသေးငယ်သော ကလလ ရေကြည်၌ ကမ္မဇကလောင်စည်း ရုပ်ပေါင်း (၃၀) နှင့် ပဋိသန္ဓေစိတ်၊ စေတသိက် ခန္ဓာ ၅-ပါးတို့သည် တကွ ဖြစ်ကုန်၏။ (နည်းတို့အား = ဘာဝဒသကကလောင်ကို မရပါ။)

(ခ) ရူပဘုံသား ပဋိသန္ဓေအခါ ရုပ်ကလောင်ဖြစ်ပုံ

(၁) အသညသတ်ကြ၌ ရူပဘုံ(ဥပပါတ် ပုဂ္ဂိုလ်ဖြစ်၍)

ဃာန, ဇိဝှိ, ကာယ, ဘာဝ ဒသက ကလောင်များကြ၌သော-----

- (၁) ဇီဝိတနဝက ကလောင် = ၁-စည်း
- (၂) စက္ခုဒသက ကလောင် = ၁-စည်း
- (၃) သောတဒသက ကလောင် = ၁-စည်း
- (၄) ဝတ္ထုဒသက ကလောင် = ၁-စည်း
- ပေါင်း ကမ္မဇကလောင် = ၄-စည်း

မှတ်ရန် - အသညသတ်ကြ၌ ရူပဘုံသား ဗြဟ္မာများ၌-----

(၁) ဒသက ကလောင် အသီးသီးတွင် ဇီဝိတနဝက ကလောင် ပါဝင်ပြီး ဖြစ်သော်လည်း တစ်ကိုယ်လုံး ပျံ့နှံ့၍ နေနိုင်သော ကမ္မဇရုပ်များဖြစ်သော (ကာယပသာဒ, ဘာဝ, ဇီဝိတရုပ်များ) အနက် ကာယနှင့်ဘာဝရုပ်များ လုံးဝ မရသောကြောင့် တစ်ကိုယ်လုံး ပျံ့နှံ့နိုင်ကြောင်း ရုပ်အဖြစ် ဇီဝိတရုပ်ကို အဓိကထား ယူရသဖြင့် ဇီဝိတနဝက ကလောင် ရသည်။

၁၃၈ ✦ မွေဖျူဟာ - ဒေါ်ခင်လှတင်

(၂) ကာမဂုဏ်ကို စက်ဆုပ် ရွံရှာသော ကာမဝိရာဂ ဘာဝနာ အစွမ်းဖြင့် ယာနု, ဇိဝှါ, ကာယ, ဘာဝရုပ်များကို ပယ်ထားသောကြောင့်လည်း ဒသကကလာပ် ၅-စည်း မရ။

(၂) အသညသတ်ဘုံ (ဥပပါတ်ပုဂ္ဂိုလ်)၌ -

ဇိဝိတနဝက ကလာပ် = ၁-စည်းသာ ရ၏။

မှတ်ရန် - နာမ်တရားမှန်သမျှကို ပယ်ခွာထားသော ဗြဟ္မာများဖြစ်သဖြင့် စိတ်, စေတသိက်တို့ အမှီပြု ဖြစ်နိုင်စရာ ဝတ္ထုရုပ်များ (ပသာဒ ရုပ်နှင့် ဟဒယရုပ် = ၆-ပါး)လည်းမရ၊ ဘာဝရုပ်လည်း မရခြင်းကြောင့် ဇိဝိတနဝက ကလာပ် ၁-စည်းသာ ရ၏။

ပဝတ္တိအခါ ရုပ်ကလာပ်ဖြစ်ပုံ

ဘုံ(ဟိုလ်)	ကမ္မကလာပ် (၉)	စိတ္တကလာပ် (၆)	ဥတုကလာပ် (၄)	အဟာရ ကလာပ် (၂)	ပေါင်း
ကာမဘုံသား - သံသေဒဇ - ဥပပါတ် - ဂဗ္ဘသေယျက	ဇိဝိတနဝကနှင့် ဘာဝကလာပ် ၁-ခု ကြည့်သော ၇-စည်း	၆-စည်း	၄-စည်း	၂-စည်း	၁၉
ကမ္ဘာဦးလူ ဥပပါတ်ပုဂ္ဂိုလ်	ဘာဝက ကလာပ်ကြည့် ၆-စည်း	၆-စည်း	၄-စည်း	၂-စည်း	၁၈
အသညသတ်ကြည့် ရူပဘုံသား	ယာ, ဇိ, ကာ, ဘာ ကြည့် ၄-စည်း	၆-စည်း	၄-စည်း		၁၄

ဘုံ(ပုဂ္ဂိုလ်)	ကမ္မကလာန် (၉)	စိတ္တကလာန် (၆)	ဥတုကလာန် (၄)	အဟာရကလာန် (၂)	ပေါင်း
အသည်သတ် ဘုံသား	ဇိဝိတနဝက ကလာန် ၁-စည်း		သဒ္ဒါကြည့် ၂-စည်း		၃
ဗဟိဒ္ဓသန္တာန် -အရာဝတ္ထု -အလောင်းကောင်			လဟုတာကြည့် ၂-စည်း		၂

ပဝတ္တိအခါ ရနိုင်းသောရုပ်များ

(က) ကာမဘုံသား (ကျား/မ အလိုက်)

- မဟာဘုတ်ရုပ် = ၄-ပါး
- ပသာဒရုပ် = ၅-ပါး
- ဂေါစရရုပ် = ၄-ပါး
- ဘာဝရုပ် = ၁-ပါး (မိမိသက်ဆိုင်ရာ)
- ဟဒယရုပ် = ၁-ပါး
- ဇိဝိတရုပ် = ၁-ပါး
- အာဟာရရုပ် = ၁-ပါး
- ပရိစ္ဆေဒရုပ် = ၁-ပါး
- ဝိညတ်ရုပ် = ၂-ပါး
- လဟုတာဒိရုပ် = ၃-ပါး
- လက္ခဏရုပ် = ၄-ပါး

---

- ပေါင်း ရုပ် = ၂၇-ပါး

မှတ်ချက် - ကျား/မ မခွဲခြားမှု ရုပ်ပေါင်း ၂၈-ပါးလုံး ရ၏။

၁၄၀ ✦ ဓမ္မဗျူဟာ-ဒေါ်ခင်လှတင်

(ခ) ကမ္ဘာဦးလူ ဥပပါတ်ပုဂ္ဂိုလ်

ဗြဟ္မာ့ပြည်မှ စုတေခဲ့သောကြောင့် ဘာဝရုပ်များ မရသဖြင့်-  
ဘာဝရုပ် ၂-ပါးကြည့်သော ရုပ်ပေါင်း ၂၆-ပါး ရ၏။

မှတ်ချက် - ဖြေဆိုရာ၌မူ တစ်ဖက်ပုံစံ ကာမဘုံသား ရေတွက်ပုံအတိုင်း  
ရေတွက်ဖြေဆိုပေးပါ။

(ဂ) အသည သတ်ကြည့် ရူပ ၁၅-ဘုံသား

ယာန, ဇိဝှါ, ကာယ ပသာဒရုပ် ၃-ပါးနှင့် ဘာဝရုပ် ၂-ပါးကြည့်သော  
ရုပ်ပေါင်း ၂၃-ပါး ရ၏။

မှတ်ချက် - ဖြေဆိုရာတွင် ပုံစံအတိုင်းသာ ရေတွက်ပေးပါ။

ဆောင် - ကာမစိတ်ဓာတ်၊ ပွားစေတတ်သဖြင့်၊ ယာ, ဇိ, ကာယ၊ ဘာဝ  
နှစ်ထွေ၊ ဗြဟ္မာ့ပြည်၊ မှတ်လေ မရထိုက်။

အသညသတ်ကြည့် ရူပ ၁၅-ဘုံ၌ ယာန, ဇိဝှါ, ကာယ, ဘာဝဒသက  
ကလာပ် ၄-စည်း မရထိုက်ခြင်း

အသညသတ်ကြည့် ရူပ ၁၅-ဘုံ၌ ယာန စသော ကလာပ် ၄-စည်း  
မရထိုက်ခြင်း အကြောင်းမှာ-

- (၁) ယာန ပသာဒ ရှိခြင်းကြောင့် နမ်းရှုချင်စိတ် ဖြစ်၏။
- (၂) ဇိဝှါပသာဒ ရှိခြင်းကြောင့် စားသောက်ချင်စိတ် ဖြစ်၏။
- (၃) ကာယပသာဒ ရှိခြင်းကြောင့် တို့ချင်, ထိချင်စိတ် ဖြစ်၏။
- (၄) ဘာဝရုပ် ရှိခြင်းကြောင့် မေထုန်အမှုကို ပြုလို၏။

ဤသို့ ယာန စသော ရုပ်ကလာပ်တို့သည် ကာမစိတ်ဓာတ်ကို တိုးပွား  
စေတတ်ကုန်၏။ ရူပဘုံကလည်း ကာမဂုဏ်ကို စက်ဆုပ်သော ဗြဟ္မာတို့၏  
နေရာတည်း၊ ထို့ကြောင့် ယာန စသော ရုပ်ကလာပ်များ မရထိုက်ခြင်းဖြစ်သည်။

မှတ်ချက် (၁) ဘုရားဖူးခြင်း၊ တရားနာခြင်း စသော ကျေးဇူးများသော ဌာနများလည်း ရှိသေးသောကြောင့် စက္ခု၊ သောတပသာဒ ရုပ်များ ရှိရကား စက္ခု၊ သောတဒသက ကလာပ်များ ရထိုက်သည်။

(၂) ဘာဝရုပ် မရှိသော်လည်း ရူပဗြဟ္မာတို့၏ ပုံသဏ္ဍာန်မှာ ယောက်ျားကဲ့သို့ပင် ဖြစ်သည်။

**အာဟာရဇ ကလာပ်ရုပ်များ မရခြင်း**

လူတို့သည် တစ်စုံတစ်ခု၌ ပီတိဖြစ်နေသောအခါ ဘာကိုမျှ မစားဘဲ နေနိုင်ကြသကဲ့သို့ ဗြဟ္မာများသည် မိမိတို့ ဈာန်၌ နှစ်သက်ခြင်း ပီတိဖြင့် တင်းတိမ်ကာ အစာမစားဘဲ နေနိုင်ကြသည်။

သို့ဖြစ်၍ ဗြဟ္မာတို့၌ အတွင်းအဇ္ဈတ္တသန္တာန်မှာ သြဇာရုပ်ရှိသော်လည်း ခဲဖွယ်ဘောဇဉ် အာဟာရကို စားမျိုးခြင်း မရှိရကား ဗဟိဒ္ဓုသြဇာနှင့် ပူးပေါင်း ရခြင်း မရှိသည့်အတွက် အာဟာရဇရုပ်ကလာပ်များ မရကြခြင်း ဖြစ်သည်။

**(ဃ) အသညသတ်ဘုံသား**

	မဟာဘုတ်ရုပ်	=	၄-ပါး	
(သဒ္ဓရုပ်ကြည်)	ဂေါစရရုပ်	=	၃-ပါး	
	ဇိဝိတရုပ်	=	၁-ပါး	
	အာဟာရရုပ်	=	၁-ပါး	
	ပရိစ္ဆေဒရုပ်	=	၁-ပါး	
	လဟုတာဒိရုပ်	=	၃-ပါး	
	လက္ခဏရုပ်	=	၄-ပါး	
	<hr/>			
	ပေါင်း ရုပ်	=	၁၇-ပါး	



၁၄၂ ✧ မွေဗျူဟာ-ဒေါ်ခင်လှတင်

(တစ်နည်း)

- အဝိနိဗ္ဗာန်ရုပ် = ၈-ပါး
- ဇိဝိတရုပ် = ၁-ပါး
- လဟုတာဒိရုပ် = ၃-ပါး
- ကလောင်ဝိမုတ်ရုပ် = ၅-ပါး (ပရိစ္ဆေဒရုပ် ၁+ လက္ခဏာရုပ် ၄)
- ပေါင်း ရုပ် = ၁၇-ပါး

ဆောင် - အဝိနိဗ္ဗာန်၊ ဇိဝိတနှင့် သုံးဝလဟု၊ တာဒိရုပ်၊ စတုလက္ခဏာ၊ အာကာသာ၊ ပေါင်းပါ ဆယ့်ခုနစ်။

မှတ်ချက် - အရူပဘုံ၌ကား ရူပဝိရာဂ ဘာဝနာအစွမ်းကြောင့် ရုပ်တစ်ပါး ကိုမျှ မရကြပါ။

အခါအားဖြင့် ရသောရုပ်များ

- (၁) ပဋိသန္ဓေအခါ၌ ရနိုင်သမျှရုပ်ပေါင်း = ၂၀ပါးရ၏။  
(ပဋိသန္ဓေအခါ မရနိုင်သောရုပ်များ) = သဒ္ဓရုပ် ၁၊ ဝိညာတ်ရုပ် ၂၊ လဟုတာဒိရုပ် ၃၊ ဇေတတာ၊ အနိစ္စတာ = ၈-ပါး)
- (၂) ပဝတ္တိအခါ၌ကား ရုပ်ပေါင်း = ၂၈-ပါးလုံးရ၏။
- (၃) စုတိအခါ၌ ရုပ်ပေါင်း = ၂၁-ပါး ရ၏။  
(စုတိအခါ မရနိုင်သောရုပ်များ = သဒ္ဓရုပ် ၁၊ ဝိညာတ်ရုပ် ၂၊ လဟုတာဒိရုပ် ၃၊ ဥပစယ = ၇-ပါး)

### တစ်ဘဝ၌ ရုပ် ၄-မျိုးတို့၏ ဖြစ်စဉ်နှင့် ချုပ်စဉ်

#### ပဋိသန္ဓေအခါ ရုပ် ၄-မျိုးဖြစ်စဉ်

- (၁) သန္တိ ဥ၊ မှာ၊ ကမ္မဇာ
- (၂) ဌိမှာ ဥတုဇာ
- (၃) ပဘဝင် ဥ မှာ၊ စိတ္တဇာ
- (၄) ဟာရာ စိမ့်မျိုး

မှတ်ချက် - ရူပသမုဋ္ဌာန်ခန်း၌ ပြဆိုထားသည့်အတိုင်း အဓိပ္ပာယ်အကျယ် ပြန်လေ့လာထားပါ။

#### ပဝတ္တိအခါ ရုပ် ၄-မျိုးဖြစ်စဉ်

ပဝတ္တိကာလ၌ ရုပ် ၄-မျိုးတို့သည် မီးလျှံ၊ ရေအလျဉ်တို့ကဲ့သို့ အဟောင်းကွယ်ပျောက် အသစ် ရောက်လျက် မပြတ်မစဲဖြစ်ကြ၏။

ဆောင် - စ၍ဖြစ်ပြီး၊ မီးလျှံရေလျဉ်၊ ကဲ့အသွင်၊ အစဉ်သွားလေက။

#### တစ်ဘဝ၌ ရုပ် ၄-မျိုးတို့၏ ချုပ်စဉ်

- (၁) ကမ္မဇရုပ်တို့သည် စုတိစိတ်နှင့် ပြိုင်၍ချုပ်သဖြင့်---  
စုတိစိတ်မှ ပြန်၍ရေတွက်သော် ၁၇-ချက်မြောက် စိတ်၏ဥပါဒ်၌ ကမ္မဇရုပ် နောက်ဆုံးချုပ်၏။ သို့ဖြစ်၍ ၁၇-ချက်မြောက် စိတ်၏ ဌိမှစ၍ ကမ္မဇရုပ်သစ် မဖြစ်တော့ချေ။
- (၂) စိတ္တဇရုပ်တို့သည် စုတိစိတ်၏ ဥပါဒ်၌ နောက်ဆုံးဖြစ်သဖြင့်----  
စုတိနောက် ခဏငယ် ၄၈-ချက် (စိတ္တက္ခဏ ၁၆-ချက်) ကြာမှချုပ်၏။

ဆောင် - ကမ္မဇရုပ်၊ ချုပ်ပြီးနောက်မှ၊ စိတ္တဇတို့ ခဏအငယ်၊ လေးဆယ်နှင့်ရှစ်၊ စေတုလစ်၊ စိစစ်လေကွဲ့၊ ဆုံးသတုံး။

၁၄၄ ✦ ဓမ္မဗျူဟာ - ဒေါ်ခင်လှတင်

(၃) အာဟာရဇရုပ်တို့သည် စုတိစိတ်၏ ဘင်အထိ နောက်ဆုံးဖြစ်နိုင်သဖြင့်- စုတိနောက် ခဏငယ် ၅၀-ချက်(စိတ္တက္ခဏ ၁၆-ချက်ကျော်ကျော်) ကြာမှချုပ်၏။

ဆောင် - ကမ္မဇရုပ် ချုပ်ပြီးနောက်မှာ ဟာရဇတို့၊ ခဏအငယ်၊ ငါးဆယ် တိတိ၊ ပြည့်စုံဘိ၊ ထွက်သိလေကွဲ့၊ ဆုံးသတဲ့။

(၄) ဥတုဇရုပ်တို့သည် ဥပပါတ် ပုဂ္ဂိုလ်တို့အား မျက်စိတစ်မှိတ် လျှပ် တစ်ပြက်အတွင်း အချင်းခပ်သိမ်း ရုပ်ခန္ဓာ ကွယ်ပျောက်၏။

ဂဗ္ဘသေယျက + သံသေဒပုဂ္ဂိုလ်တို့အား ကမ္ဘာ့မြေစာအထိ အဆင့်ဆင့် ဖြစ်၍ ချုပ်၏။

ဆောင် - ကမ္မ၊ စိတ္တ၊ ဟာရဇတို့၊ ချုပ်ကြပြီးနောင်၊ အလောင်းကောင်မှာ စ၍ ဆက်ဆက်၊ ကမ္ဘာပျက်မှု၊ တိုင်အောင်၍ ဥတုဇချည်းတဲ့။

သေခြင်းသတ်မှတ်ပုံ

(၁) အာယု (ရုပ်သက် = ဇိဝိတရုပ်၊ နာမ်သက် = ဇိဝိတိန္ဒြေစေတသိက်)

(၂) ဥသ္မာ (ကိုယ်ငွေ့ = ကမ္မဇတေဇော)

(၃) ဝိညာဏံ (စိတ်)

ဤသုံးပါးတို့ တစ်ပြိုင်နက်ချုပ်လျှင် အသက်ကုန်သည်၊ စုတေသည်၊ “သေဆုံးပြီ”ဟု သတ်မှတ်နိုင်၏။ (တစ်နည်း) တစ်ဘဝအတွက် ရုပ်သက်၊ နာမ်သက်တို့ တစ်ပြိုင်နက် အပြီးသတ် ချုပ်သည်ကိုပင် “အသက်ကုန်သည်၊ စုတေသည်”ဟု ခေါ်စမှတ်ပြုသည်။

မှတ်ချက် - ကမ္မဇရုပ်ကလာပ်များတွင် အမြဲပါဝင်သော ဇိဝိတရုပ်သည် တကွဖြစ်ဖက် ကမ္မဇရုပ်များကို စောင့်ရှောက်သောကြောင့် “ရုပ်သက်”မည်၏။

စိတ်တိုင်း၌ ယှဉ်သော ဇီဝိတိန္ဒြေစေတသိက်သည်လည်း တကွ  
ဖြစ်ဖက် နာမ်တရားများကို စောင့်ရှောက်သောကြောင့်  
“နာမ်သက်”မည်၏။

### ရုပ်သံသရာလည်ပုံ

ဤသို့ ပစ္စုပ္ပန်ဘဝ၌ ရုပ်လေးမျိုးတို့သည် ပဋိသန္ဓေစိတ်၏ ဥပါဒ်ကို  
အစပြု၍ ဖြစ်ကြသကဲ့သို့ သေလွန်ပြီး ဘဝတစ်ပါး၌လည်း အသစ်အသစ်သော  
ပဋိသန္ဓေစိတ်၏ ဥပါဒ်ကိုအစပြု၍ ဖြစ်ကြပြန်လေ၏။



### နိဗ္ဗာန်

- နိဗ္ဗာန် (နိဗ္ဗာန) = နိ + ဝါန  
 = (နိ- မရှိ + ဝါန- တဏှာ)  
 = သတ္တဝါတို့ကို သံသရာဝဋ်၌ ချုပ်တတ်, မြှေးယှက်တတ်  
 သောကြောင့် ဝါန-မည်သော တဏှာမှ ထွက်မြောက်  
 သည်၏ အဖြစ်ကြောင့် နိဗ္ဗာန်မည်၏။
- (၁) တဏှာ ကုန်ခန်းသော သဘော။  
 (၂) စိတ်, စေတသိက်, ရုပ်ဒုက္ခများ ချုပ်ငြိမ်းခြင်းသဘော။

### နိဗ္ဗာန်မည်ပုံ

- (၁) လပြည့်ဝန်းကို မျက်စိဖြင့် မြင်ရသလို နိဗ္ဗာန်ကို မဂ်ဉာဏ် ၄-ပါး  
 တည်းဟူသော ဓမ္မစက္ခုဖြင့် ဒိဋ္ဌပစ္စုပ္ပန် မြင်အပ်၊ မျက်မှောက်ပြုအပ်၏။
- (၂) မဂ်, ဖိုလ်, ဂေါတြဘူ, ဝေါဒါနိ, အာဝဇ္ဇန်း, ပစ္စဝေက္ခဏာဇော တို့၏  
 အာရုံဖြစ်၏။

၁၄၆ ✦ ဓမ္မဗျူဟာ-ဒေါ်ခင်လှတင်

(၃) လောကုတ္တရာဇာတ်ဖြစ်၍

(၄) တဏှာ၏အာရုံပြုခြင်း မခံရသောတရား ဖြစ်၏။

နိဗ္ဗာန်သည် သဘောအားဖြင့် တစ်ပါးသာ

နိဗ္ဗာန်သည် ငြိမ်းအေးခြင်း သန္တိလက္ခဏာ စသော မိမိ၏သဘော လက္ခဏာ ၁-ပါးသာ ရှိ၏။

မှတ်သားကြောင်း ပရိယာယ်အားဖြင့် နိဗ္ဗာန် (၂)ပါးပြားရပုံ

ခန္ဓာရှိမှု၊ မရှိမှုအားဖြင့် နိဗ္ဗာန်သည် သဥပါဒိသေသနိဗ္ဗာန်၊ အနု ပါဒိသေသနိဗ္ဗာန်ဟု ၂-ပါး ကွဲပြား၏။

(၁) သဥပါဒိသေသနိဗ္ဗာန် = ဝိပါက်, ကမ္မဇရုပ် ခန္ဓာကြွင်းလျက် ခံစံအပ်၊ အာရုံပြုအပ်သော ကိလေသနိဗ္ဗာန်၊ ဒိဋ္ဌ ဓမ္မိက နိဗ္ဗာန်သည် သဥပါဒိသေသနိဗ္ဗာန် မည်၏။ (သောတာပန်မှစ၍ ရဟန္တာတိုင် အောင် ခန္ဓာထင်ရှားရှိလျက် အာရုံပြုအပ် သော နိဗ္ဗာန်)

(၂) အနုပါဒိသေသ နိဗ္ဗာန် = ဝိပါက်, ကမ္မဇရုပ် ခန္ဓာကြွင်းမရှိ၊ အဆုံးစွန် ပရိနိဗ္ဗာန်စံမှုဖြစ်သော ခန္ဓနိဗ္ဗာန်၊ သမ္မရာ ယိကနိဗ္ဗာန်တို့သည် အနုပါဒိသေသနိဗ္ဗာန် မည်၏။ (ဘုရား, ရဟန္တာတို့ ပရိနိဗ္ဗာန် စံတော်မူပြီးသည့်အခါ ရအပ်သောနိဗ္ဗာန်)။

အခြင်းအရာ အပြားအားဖြင့် နိဗ္ဗာန်(၃)ပါးပြားပုံ

(၁) သုညတ နိဗ္ဗာန် = ရာဂ စသော ကြောင့်ကြဖွယ် ပလိဗောဓ အမျိုးမျိုးမှ ကင်းငြိမ်း သုဉ်းဆိတ်သော နိဗ္ဗာန် သည် သုညတနိဗ္ဗာန်မည်၏။

(၂) အနိမိတ္တနိဗ္ဗာန် = ရာဂနိမိတ် စသော ဘေးရန်အပေါင်းနှင့် မဆက်ဆံသော နိဗ္ဗာန်သည် အနိမိတ္တ နိဗ္ဗာန် မည်၏။

(၃) အပ္ပဏိဟိတနိဗ္ဗာန် = အာသာ၊ တဏှာ စသော တောင့်တမှု ပူပန်မှု တို့နှင့် မဆက်ဆံသော နိဗ္ဗာန်သည် အပ္ပဏိဟိတနိဗ္ဗာန် မည်၏။

**နိဗ္ဗာန်၏ ဂုဏ်ပုဒ်များ**

(၁) အစူတံ = စုတေရွေ့လျော သေဆုံးမှုသဘော မရှိသောတရား။

(၂) အစူန္တံ = စုတိဟူသော အဆုံးအပိုင်းအခြားမှ လွန်မြောက်သော တရား။

(၃) အသင်္ခတံ = ကံ၊ စိတ်၊ ဥတု၊ အာဟာရတည်းဟူသော အကြောင်း တရားတို့ဖြင့် ပြုပြင် စီရင်ခြင်း မခံရသောတရား။

(၄) အနုတ္တရံ = မိမိထက် လွန်မြတ်သောတရား မရှိသောတရား။

(၅) ပဒံ = အရိယာတို့သာ ရောက်သင့်ရောက်အပ်သော တရား။

မှတ်ချက် - စိတ်ပိုင်းမှ ရုပ်ပိုင်းအထိ အပိုင်း ၆-ပိုင်းဖြင့် ပရမတ္ထတရား ၄-ပါး ဖြစ်သော စိတ်၊ စေတသိက်၊ ရုပ်၊နိဗ္ဗာန်တို့ကို ပြဆိုပြီး၏။

----- ၆။ ရုပ်ပိုင်း (မှတ်စု) ပြီး၏။ -----

၆၆၆